

Saarth E-Journal

Saarth

E-Journal of Research

E-mail: sarthejournal@gmail.com

www.sarthejournal.com

ISSN NO: 2395-339X

Peer Reviewed

Vol.9, Issue.4 No.07

Impact Factor: 6.89

Quarterly

Oct. to Dec. - 2024

માધ્યમિક વિદ્યાર્થીઓમાં અંગ્રેજી ભાષાનું પ્રભુત્વ

*Heli Rajendra Thakar **Hetalben Upadhyay

સારાંશ:

કોઈપણ દેશના વિકાસમાં જે તે દેશનું શિક્ષણ ખૂબ જ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. આર.ટી.ઈ. દ્વારા આપની ભારત સરકાર ખૂબ સરસ અભિયાન ચલાવી રહી છે. ૬ થી ૧૪ વર્ષનું શિક્ષણ દરેક બાળક માટે મફત અને ફરજિયાત કરેલ છે. ગુજરાતી, હિન્દી, અંગ્રેજી, ગણિત, વિજ્ઞાન જેવા અનેક વિષયોનું શિક્ષણ બાળકો મેળવે છે. શિક્ષણનું માધ્યમ તો માતૃભાષામાં જરૂરી છે, પરંતુ સાથે સાથે અંગ્રેજી ભાષાનું શિક્ષણ પણ તેટલું જ જરૂરી છે. અંગ્રેજી ભાષાના શિક્ષણ દ્વારા વ્યક્તી મોબાઈલ,કોમ્પ્યુટર ઓપરેટ કરીને વિશ્વમાં શું બની રહ્યું છે તે ઈન્ટરનેટના માધ્યમથી જાણી શકે છે. ઉચ્ચ અભ્યાસ માટેનું જે સાહિત્ય માતૃભાષામાં નથી મળતું તે સહેલાઈથી અંગ્રેજીભાષામાં મળી જાય છે. ઘણા વિદ્યાર્થીઓમાં અંગ્રેજી, ગણિત અને વિજ્ઞાન આ વિષય પ્રત્યે વધારે અણગમો જોવા

મળે છે. જેનુ કારણ એકજ છે કે તેઓ આમા રસ ધરાવતા નથી.જે વિદ્યાર્થીઓ આ ત્રણ વિષયમાં રસ નથી રાખતા તેઓનો દસમાં ધોરણ પછી વિકાસ જોઈએ એવો નથી થતો.

મુખ્ય શબ્દો: અંગ્રેજી ભાષા, માતૃભાષા, ભારતીય શિક્ષણ નીતિ, અંગ્રેજી ભાષા અને માધ્યમિક વિદ્યાર્થીઓ, ભાષા પર પ્રભુત્વ.

પ્રસ્તાવના:

અંગ્રેજી જાણકાર વ્યક્તિ આજ કોમ્પ્યુટરના જ્ઞાન આધારે ખૂબ જ સારી એવી નોકરી મેળવતા થયા છે. અંગ્રેજી શિક્ષણના આધારે ખૂબ માન સન્માન મેળવી રહ્યા છે. ઘણાં બધાં ક્ષેત્રો, વ્યવસાય અને વેપારમાં જેવા કે તબીબી અને કોમ્પ્યુટર વગેરેમાં અંગ્રેજી ભાષાનાં જ્ઞાનને પ્રાથમિક જરૂરીયાત ગણવામાં આવી છે. જેનાં પરિણામે અંદાજે ૧ અબજ લોકો અંગ્રેજીનું પ્રાથમિક જ્ઞાન મળે તેટલો અભ્યાસ તો કરે જ છે. હાલમાં તમામ સરકારી નોકરીની ભરતીમાં પણ કોમ્પ્યુટરનું જ્ઞાન ફરજીયાત થઈ ગયેલ છે અંગ્રેજી ભાષાના મહત્વ અને જરૂરીયાતના લીધે આશરે ૩૭.૫ કરોડ લોકો અંગ્રેજીને તેમની પ્રથમ ભાષા તરીકે બોલે છે. અંગ્રેજી બહોળા પ્રમાણમાં બોલાતી હોવાને કારણે ઘણી વખત તેને "વિશ્વભાષા" તરીકે સંબોધવામાં આવે છે. એવું માનવામાં આવે છે કે વિશ્વમાં લગભગ પાંચ હજાર ભાષાઓ બોલાય છે. તેમાંથી એક તૃતીયાંસ ભાષા ભારતમાં બોલાય છે. એટલે કે આશરે ૧૬૦૦ ભાષાઓ અહિયાં બોલાય છે. ૧૯ તથા ૨૦મી શતાબ્દિ સુધી આ ભાષાની વિવિધતાને એક સમસ્યાના સ્વરૂપમાં જોવામાં આવતી હતી. અને તેને હલ કરવાની કોશિશ પણ થતી રહી છે. પણ ભાષાની આ પ્રકારની વિવિધતાને પાછળના કેટલાક વર્ષોથી એક સંપત્તિ માનવામાં આવી રહી છે. અને સમાજ તેમજ સ્વયં ભાષાના વિકાસ માટે આ સંપત્તિને સાચવવાની કોશિશ થઈ રહી છે. અહીં

આપણે માધ્યમિક વિદ્યાર્થીઓમાં અંગ્રેજી ભાષા અને બીજા અન્ય ક્ષેત્રોમાં પ્રશાસન, શિક્ષણ, ન્યાયાલય કાર્ય, એકબીજા જોડે સંવાદ વગેરેમાં ભાષાના સંબંધમાં આપણી શું નિતિ છે તેની ચર્ચા કરીશું. સમય સમયે બનેલી ભાષા, શિક્ષણ નીતિઓને પણ સમજવાનો પ્રયાસ કરીશું. આમ તો ભારત એક બહુભાષિત દેશ છે, છતાં પણ રાષ્ટ્રીય પરિપ્રેક્ષ્યમાં બે ભાષાઓ હિન્દી અને અંગ્રેજીનું મુખ્ય સ્થાન છે. એટલે કે વર્તમાન અને ઐતિહાસિક દ્રષ્ટીથી આ બંને ભાષાઓનું સ્થાન અને સ્થિતિ બંને સમજવા આવશ્યક છે.

ભારતનું બહુભાષિત પરિદ્રશ્ય:

વિવિધતામાં એકતા આ સૂત્ર આપણે ઘણીવાર સાંભળેલું છે. ભારતના સંદર્ભમાં આ વાક્ય એકદમ સાચું છે. અહીં કેટલાય પ્રકારની વિવિધતા છે જેમ કે ખાવા-પીવામાં, પહેરવેશમાં, ધર્મમાં, વ્યવહારમાં, રીત-રીવાજમાં. જો કે આ પ્રકારની વિવિધતા બહુ જ ઓછી જગ્યાએ જોવા મળે છે. પણ આ બધામાં ભારતની ભાષાની વિવિધતા સૌથી મુખ્ય છે. ભારતમાં લગભગ ૧૬૦૦ ભાષાઓ બોલાય છે. આ ભાષાઓ ચાર અલગ અલગ ભાષા પરિવારોથી સંબંધિત છે. આ ભાષાકીય વિવિધતાને કારણે જ ભારત એક બહુભાષિત પ્રદેશ છે. બહુભાષિત અહિંયાનો એક અલગ અંદાજ છે. બહુભાષિતાનો એક સમગ્ર ચિતાર આપણને ૧૯૬૧ ની ભાષાની ગણતરીમાં જોવા મળે છે. આ ગણતરીમાં કુલ ૧૬૫૨ માતૃભાષાઓ ગણેલી છે, જેને ૧૯૩ ભાષાઓ અંતર્ગત વર્ગીકૃત કરેલ છે. આપણો દેશ ઘણી બધી રીતે બહુભાષિત છે. બહુભાષિતાનો એક પડાવ એ છે કે આપણા બંધારણની આઠમી યાદીમાં આજે ૨૨ ભાષાઓ બતાવેલ છે. પહેલા આ યાદીમાં ફક્ત ૧૪ ભાષાઓ હતી. ૧૪ થી ૨૨ થવું એ પણ આપણી બહુભાષિકતાની એક મજબૂત ઓળખ છે. બહુભાષિતાનો એક પડાવ એ પણ છે કે આપણે ત્યાં સમાચાર પત્રો, સિનેમા, પુસ્તકો, ટી.વી, રેડિયો, શિક્ષણ,

કચેરી અને કાર્યાલય વગેરેનું કામકાજ ઘણીબધી ભાષાઓમાં એક સાથે થાય છે. આ રીતે ભારતીય બહુભાષિતાના કેટલાક સ્વરૂપો છે.

મહદ્ અંશે પશ્ચિમના દેશો જે પોતાને એક ભાષી દેશો માને છે તેઓ આ પ્રકારની ભાષાની વિવિધતાને એક સમસ્યાના રૂપમાં જુવે છે અને તેને પછાત પણાની નિશાની તરીકે જોવે છે. પરંતુ બહુભાષી હોવું વ્યક્તિગત અથવા સામાજિક સ્તર પર ભારત માટે સમસ્યાનો વિષય નથી. પણ આપણા માટે આ એક સંશોધનનું કામ કરે છે. અને આપણી સાંસ્કૃતિક સમૃદ્ધિને દર્શાવે છે. બહુભાષિતા એક અર્થમાં સંસાધન પણ છે, કેમ કે જેને એકથી વધારે ભાષાઓ આવડે છે તેની ભાષાની પ્રવિણતા નિઃસંદેહ ઉત્કૃષ્ટ હોય છે. સમાજ પ્રત્યે તેની દ્રષ્ટી પણ ઉદાર અને સ્પષ્ટ હોય છે. બહુભાષિતાનો ભાષાની પ્રવિણતા, શાળાકીય ઉપલબ્ધી, સંજ્ઞાત્મક નાજુક્તા અને સામાજિક સહિષણતા સાથે બહુજ નજીકનો સહ સંબંધ છે અને તેથી જે અંગ્રેજી ભાષાને માધ્યમિક શિક્ષણમાં પણ ખૂબ મહત્વ આપવામાં આવી રહ્યું છે. જેથી માધ્યમિક વિદ્યાર્થીઓમાં પણ આ ભાષાનું અલગ પ્રભુત્વ જોવા મળે છે.

માધ્યમિક શાળાઓમાં અંગ્રેજીની સ્થિતિ:

બ્રિટનમાંથી ખ્રિસ્તી મિશનરીઓ ૧૮૪૩માં ભારતમાં આવ્યા અને વિવિધ પ્રાથમિક શાળાઓની સ્થાપના કરી જેને સ્થાનિક ભાષાને શિક્ષણના માધ્યમ તરીકે ઉપયોગમાં લીધા. પાછળથી તેઓએ વિવિધ અંગ્રેજી માધ્યમ ઉચ્ચ શાળાઓની સ્થાપના કરી. બ્રિટિશ વહીવટકર્તાઓએ ૧૮૫૭ પછી તેમની યુનિવર્સિટીઓની સ્થાપના કરી અને અંગ્રેજી ભારતીય શિક્ષણ માટે પ્રથમ ભાષા બની. ઘણી અંગ્રેજી માધ્યમ શાળા ખોલવામાં આવી હતી. અંગ્રેજી યુનિવર્સિટી

સ્તર પર શિક્ષણ માધ્યમ બની હતી અને મહત્વાકાંક્ષી ભારતીયો અંગ્રેજી પર ભાર મૂક્યો જે શાળાઓ માટે આંશિક હતા. સ્વાતંત્ર્ય પછી પણ અંગ્રેજી અગ્રણીની ભાષા તરીકે ચાલુ રહી. સરકારી સ્તર પર તેને સહયોગી સત્તાવાર ભાષાની સ્થિતિ મળી આજે પણ જે ઈંગ્લિશ પર ભાર મૂકે છે તે શાળાઓને સારી શાળા ગણવામાં આવે છે. પરિસ્થિતિ પણ યુનિવર્સિટીના સ્તરે અલગ નથી. ભારતીય શાળાઓનો એક તૃતીયાંશ હિસ્સો ૧૯૭૦ અને ૧૯૮૦ની વચ્ચે અંગ્રેજી માધ્યમ હતો. આજે પણ ભારતની માધ્યમિક શાળાઓમાં અંગ્રેજી અગત્યની ભૂમિકા ભજવી રહી છે. અને વિદ્યાર્થીઓમાં પણ તેનું પ્રભુત્વ વધી રહ્યું છે. આ માટેનાં કારણો નીચે મુજબ છે.

- મોટાભાગનું સાહિત્ય અને મહત્વપૂર્ણ પુસ્તકો અંગ્રેજીમાં લખવામાં આવે છે.
- અંગ્રેજી વાણિજ્ય અને વ્યવસાયમાં ઉપયોગી છે.
- અંગ્રેજી પર પૂર્ણ અધિકાર એક વિશિષ્ટ વ્યક્તિત્વની ઓળખ છે.
- અંગ્રેજીનું શિક્ષણ શિક્ષણના માધ્યમે પ્રયુક્ત થાય છે.
- વિશ્વમાં પ્રસાર થતા વૈજ્ઞાનિક, ટેકનિકલ, ખેતીવાડી અને વ્યાવસાયિક વિકાસની જાણકારી અંગ્રેજી ભાષામાં થાય છે.
- આંતરાષ્ટ્રીય સ્તર પર અંગ્રેજીનું મહત્વપૂર્ણ સ્થાન છે. અંગ્રેજી વિશ્વના મોટાભાગના દેશોમાં બોલાતી અને સમજી શકાતી ભાષા છે.
- આપણા રાષ્ટ્રીય જીવનમાં અંગ્રેજી ભાષાનું વિશેષ સ્થાન છે. રાજ્યોની પોતાની ક્ષેત્રીય ભાષાઓ છે. પરંતુ પારસ્પરિક ભાષા અંગ્રેજી છે.

વિદ્યાલયોના પાઠ્યક્રમમાં અંગ્રેજી ભાષાનું સ્થાન:

માધ્યમિક શિક્ષણ અધિનિયમ (૧૯૫૨-૫૩) માં અંગ્રેજી ભાષાને વધુ મહત્વ આપવામાં આવ્યું. ભારતીય શિક્ષણ અધિનિયમ (૧૯૬૪-૬૬) એ પણ તેના મહત્વને સ્વીકાર્યું. ધો-૧૦ સુધી ત્રીજી ભાષાનો સ્વીકાર થયો. જે અંતર્ગત..

પ્રથમભાષા: શાળા કક્ષાએ જે પ્રથમ ભાષાનું શિક્ષણ હોય તે માતૃભાષા કે ક્ષેત્રીય ભાષા જ હોય.

દ્વિતીય ભાષા: હિન્દીભાષી રાજ્યોમાં દ્વિતીય ભાષા કોઈ પણ અન્ય આધુનિક ભાષા અથવા અંગ્રેજી ભાષા હોય. બિનહિન્દી ભાષી રાજ્યોમાં દ્વિતીય ભાષા અંગ્રેજી હશે.

તૃતીય ભાષા: હિન્દી ભાષી રાજ્યોમાં ત્રીજી ભાષા અંગ્રેજી અથવા કોઈપણ એક આધુનિક ભારતીય ભાષા હશે જે દ્વિતીય ભાષાના રૂપમાં ના શીખવાડવામાં આવતી હોય.

રાષ્ટ્રીય પાઠ્ય ચર્ચાની રૂપરેખા ૨૦૦૫ પ્રમાણે ભારતના બહુભાષી સમાજમાં અંગ્રેજી બહુભાષી સમાજમાં અંગ્રેજી એક વૈશ્વિક ભાષા છે. અંગ્રેજી શિક્ષણનું લક્ષ્ય એવા બહુભાષી લોકોને તૈયાર કરવાનું છે કે જે આપણી ભાષાને સમૃદ્ધ બનાવી શકે. વિભિન્ન રાજ્યોમાં અન્ય ભારતીય ભાષાઓ અંગ્રેજી સાથે શીખવા શીખવાડવાના પ્રયત્નને મજબૂત કરશે. અંગ્રેજી માધ્યમની શાળાઓમાં અંગ્રેજીનું વર્ચસ્વ ઓછું કરવા માટે અન્ય ભારતીય ભાષાઓના મુલ્યવર્ધનની આવશ્યકતા છે. અંગ્રેજી વિષયના શિક્ષકોની અંગ્રેજીમાં બુનિયાદી ક્ષમતા હોવી આવશ્યકતા છે. ધોરણ ૧૦માં વિદ્યાર્થીઓની અસફળતાનું મુખ્ય કારણ અંગ્રેજી ગણાવી શકાય છે.

ઐતિહાસિક અને વૈશ્વિક પરિબલો:

અંગ્રેજીનું વર્ચસ્વ સંસ્થાનવાદી ઇતિહાસ અને વૈશ્વિકીકરણમાં ઊંડે ઊંડે છે. ભૂતપૂર્વ બ્રિટિશ વસાહતો, જ્યાં અંગ્રેજીને વહીવટ અને શિક્ષણની ભાષા તરીકે સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી, તેઓ

તેમના અભ્યાસક્રમમાં તેને પ્રાથમિકતા આપવાનું ચાલુ રાખે છે. વધુમાં, વૈશ્વિક વ્યાપાર, મુત્સદ્દીગીરી અને ટેકનોલોજીમાં અંગ્રેજી ભાષાના ઉદભવે તેના મહત્વને મજબૂત બનાવ્યું છે. માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, મોટાભાગે તેમના શિક્ષણના પ્રારંભિક તબક્કે, આ વલણથી સીધા પ્રભાવિત થાય છે, કારણ કે વિશ્વભરમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ અને રોજગારની તકો મેળવવા માટે અંગ્રેજી પ્રાવીણ્યને વધુને વધુ આવશ્યક તરીકે જોવામાં આવે છે.

માધ્યમિક શાળાઓમાં અંગ્રેજી ભાષા:

આપણા દેશમાં અંગ્રેજીના આગમનની સાથે અંગ્રેજીનું પણ આગમન થયું. ધીમે ધીમે, ભારતીય શિક્ષણમાં પણ અંગ્રેજીને સ્થાન મળ્યું. એ જમાનાથી લઈને આજ સુધી એવી અનેક વ્યક્તિઓના દાખલા આપણને મળે છે કે જેમણે શિક્ષણ તો માતૃભાષામાં લીધું હોવા છતાં, તેઓ અંગ્રેજી પર ખૂબ સારું પ્રભત્ત્વ ધરાવતાં હોય.

હવે તો ભારતમાં કેટલાંય વર્ષોથી માતૃભાષાની શાળાઓમાં બીજી ભાષા તરીકે અંગ્રેજીને કાયમી સ્થાન મળ્યું છે. અહીં, વ્યાકરણ-અનુવાદ પદ્ધતિ દ્વારા અંગ્રેજી ભણીને બાળકો નવા નવા અંગ્રેજી શબ્દોથી અને અંગ્રેજીના વ્યાકરણથી પરિચિત તો થાય છે; પણ વિદ્યાર્થીઓને સાચું અંગ્રેજી બોલવા- સાંભળવાનો યોગ્ય અને પૂરેપૂરો મહાવરો ન મળવાથી વિદ્યાર્થીઓમાં અંગ્રેજી સમજવાનો અને ખાસ તો જાહેરમાં બોલવાનો આત્મવિશ્વાસ નથી આવતો અને તેઓ ઉચ્ચ શિક્ષણ તેમ જ વ્યવહારિક જગતમાં અંગ્રેજીના ઉપયોગમાં મુશ્કેલી અનુભવે છે.

આ મૂંઝવણનો ઉપાય વાલીઓને અંગ્રેજી માધ્યમની શાળાઓમાં દેખાયો. અહીં, નાનપણથી અંગ્રેજી ભણવાને લીધે બાળકો અંગ્રેજી બોલતાં અને સમજતાં થઈ જવાની વાત વાલીઓને ગળે જલદી ઊતરી ગઈ. આજે પરિસ્થિતિ એવી છે કે માતૃભાષાના માધ્યમની શાળાઓમાં ભણતાં

વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ઘટી રહી છે અને વાલીઓ વધારે પ્રવેશ દર અને ખર્ચાઓનો બોજો સહન કરીને પણ પોતાનાં બાળકોને અંગ્રેજી માધ્યમમાં મૂકે છે. જો કે, અંગ્રેજી માધ્યમની બધી શાળાઓમાં પણ અંગ્રેજીનું યોગ્ય શિક્ષણ અપાય જ છે, એની કોઈ ખાતરી નથી. આને લીધે, અંગ્રેજી સાથે બીજા વિષયોનું જ્ઞાન પણ કાયું રહી જવાથી, શાળાના ઉચ્ચ ધોરણોમાં વિદ્યાર્થીઓના નાપાસ થવાની અને ભણતર અધૂરું મૂકનારાની સંખ્યા વધી રહી છે. માત્ર ગામડાની શાળાઓમાં જ નહિ પણ શહેરની શાળાઓમાં પણ આવું દૃષ્ય, ભલે ઓછાવત્તા અંશે, પણ જોવા તો મળે જ છે. એટલું જ નહિ, બાવાના બેઉ બગડે તેમ સાધારણ અને નબળાં બાળકોનું, માતૃભાષા અને અંગ્રેજી- બંને ભાષાનું જ્ઞાન અધકચરું રહી જાય છે. વળી, બાળકોની વૈચારિક, તાર્કિક અને સર્જનાત્મક શક્તિનો ભોગ લેવાય તે તો છોગામાં!! આમ, આજે ભારતમાં મોટેભાગે શિક્ષણ એ માત્ર ગોખણપટ્ટીનો પર્યાય બની રહ્યું છે.

જો કે, માતૃભાષામાં ભણતાં બાળકોનું અંગ્રેજી સુધારવાના ઉપાય તરીકે ઘણી જગ્યાએ ભણાવાતી અંગ્રેજી ભાષાના પુસ્તકમાં એક મહત્ત્વનું પરિવર્તન એ લાવવામાં આવ્યું છે કે હવે તેમાં અંગ્રેજીનું માત્ર પુસ્તકિયું જ્ઞાન નથી. બાળકોને વ્યવહારિક જીવનમાં અંગ્રેજી બોલવા અને સમજવામાં મદદરૂપ બને, તેમનો અંગ્રેજીમાં રસ કેળવાય અને અંગ્રેજીનો ઉપયોગ કરવાનો તેમનો આત્મવિશ્વાસ વધે એ મુખ્ય ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખી પુસ્તકો તૈયાર કરવામાં આવ્યાં છે. જેથી બાળકોનું અંગ્રેજી ભાષા પર પ્રભુત્વ વધી રહ્યું છે.

માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓમાં અંગ્રેજી ભાષાનું પ્રભુત્વ:

માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓમાં અંગ્રેજી ભાષાનું વર્ચસ્વ એ દૂરગામી અસરો સાથે વૈશ્વિક ઘટના છે. ઘણા દેશોમાં, અંગ્રેજી શિક્ષણના માધ્યમ, સાંસ્કૃતિક બળ અને વૈશ્વિક સંચારનું સાધન બનવા માટે માત્ર અભ્યાસના વિષય તરીકે તેની સ્થિતિને વટાવી ગયું છે.

સાંસ્કૃતિક અપીલ અને મીડિયા પ્રભાવ:

અંગ્રેજી બોલતા દેશોના સાંસ્કૃતિક પ્રભાવ, ખાસ કરીને મૂવીઝ, સંગીત અને સોશિયલ મીડિયા દ્વારા, કિશોરોમાં અંગ્રેજીને ઇચ્છનીય ભાષા બનાવી છે. YouTube, Instagram અને TikTok જેવા પ્લેટફોર્મ મુખ્યત્વે અંગ્રેજીમાં સામગ્રી દર્શાવે છે, જે આધુનિકતા અને વૈશ્વિક સંસ્કૃતિની ભાષા તરીકે તેની સ્થિતિને વધુ મજબૂત બનાવે છે. માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, આવી સામગ્રીમાં રસ ધરાવતા હોવાથી, સાથીદારો સાથે જોડાવા અને સંસાધનોની વ્યાપક શ્રેણીને ઉપયોગ કરવા અંગ્રેજી શીખવા અને તેનો ઉપયોગ કરવા પ્રેરિત થાય છે.

તકનીકી અને આર્થિક પ્રેરણાઓ:

ટેકનોલોજી અને ડિજિટલ અર્થતંત્રે અંગ્રેજીના વર્ચસ્વને વધુ વધાર્યું છે. પ્રોગ્રામિંગ ભાષાઓથી લઈને શૈક્ષણિક સંશોધન અને આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવસાય સુધી, અંગ્રેજી પ્રમાણભૂત છે. માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ આ વાસ્તવિકતાથી ચુસ્તપણે વાકેફ છે, કારણ કે અંગ્રેજી પ્રાવીણ્ય ઘણીવાર સારી નોકરીની સંભાવનાઓ, ઉચ્ચ પગાર અને વૈશ્વિક બજારમાં ભાગ લેવાની ક્ષમતા સાથે સંકળાયેલું હોય છે.

પડકારો અને ટીકાઓ:

જ્યારે અંગ્રેજીનું વર્યસ્વ નોંધપાત્ર ફાયદા આપે છે, તે પડકારો પણ રજૂ કરે છે. અંગ્રેજી પરનો ભાર મૂળ અને પ્રાદેશિક ભાષાઓને હાંસિયામાં ધકેલી શકે છે, જેનાથી સાંસ્કૃતિક ઓળખ અને ભાષાકીય વિવિધતાનો નાશ થાય છે. જે વિદ્યાર્થીઓને તેમની પ્રથમ ભાષા તરીકે અંગ્રેજી નથી આવતું તેમના માટે, અંગ્રેજીનું વર્યસ્વ શીખવામાં અવરોધો ઉભી કરી શકે છે અને શૈક્ષણિક અસમાનતાને વધારી શકે છે. વધુમાં, અંગ્રેજી પર વધુ પડતી નિર્ભરતા વિદ્યાર્થીઓને તેમના પોતાના ભાષાકીય વારસાની સમૃદ્ધિની કદર કરતા અટકાવી શકે છે.

સમાપન:

માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓમાં અંગ્રેજી ભાષાનું વર્યસ્વ એ ઐતિહાસિક, આર્થિક અને સાંસ્કૃતિક દળો દ્વારા આકાર આપવામાં આવેલ એક જટિલ મુદ્દો છે. જ્યારે તે વૈશ્વિક જોડાણ અને કારકિર્દી ઉન્નતિ માટે નિર્વિવાદ તકો પ્રદાન કરે છે, તે સમાનતા, ઓળખ અને વિવિધતા વિશે પણ ચિંતા કરે છે. સંતુલન જાળવવા માટે, શૈક્ષણિક નીતિઓનો ઉદ્દેશ બહુભાષીયતાને પ્રોત્સાહન આપવાનો હોવો જોઈએ, વિદ્યાર્થીઓને તેમની માતૃભાષાઓ અને સાંસ્કૃતિક ઓળખને જાળવી રાખીને અંગ્રેજી પ્રાવીણ્યનો લાભ મળે. તો જ અંગ્રેજીના વર્યસ્વને બાકાત રાખવાને બદલે સશક્તિકરણના સાધન તરીકે લઈ શકાય.

સંદર્ભ:

1. Agnihotri, R.K. (2007) Hindi : An Essential Grammar. London Routledge.

2. Agnihotri, R.K. (2007) Towards a Pedagogical Paradigm Rooted in Multilinguality. International Multilingul Research Journal Vol. (2) 1-10
3. Aganihotri R.K. and Vadhyopadhyay P.K. 2000 (ed) Bha: sha: Bahubha: shita: aur Hindi New Dilhi: Shilalekh
4. Agnihotri R.K. and Kumar Sanjay 2001 Bha: sha, Boli aur Samaaj : Ek Antah Samvaad New Dilhi: DeshKaal Agrawal J.C. 2006
5. Rastriiya Shikshaa Niiti New Delhi: Prabhat Bhatia Kailash Chandara 1989.
6. Bhartiya Bhashayen New Delhi: Prabhat National Curriculum Fremawork (NCF) 2005 New Delhi:
7. NCERT www.languageinindia.com/april12004/katmandupaper1.html